

Jooni Kunda tsemenditehase arengust tsaariajal

Kunda tsemenditehase asutas 1870. aastal parun John Girard de Soucanton. Tehase rajamiseks moodustatud osaihisusse kuulusid peale tema veel kolm Girardi, keemik Liewen ja N. V. Krich. Seadmed tehasele telliti Saksamaalt.

Algul töötati väga primitiivselt. Tsementi põletati puiduga kütavates «pudelahjudes». Siiä laaditi suvel päkese käes kuivatatud paepuruga segatud savitükid vaheldumisi koksiga. Pärast mitnepäevast põletamist viidi need veskisse, kus jahvatati tavaliste veskikivide vahel peeneks. Pakkimisruumis kühveldati tsemendijahu käsitsi puutünnidesse ja veeti siis kas hoburaudteel sadamasse või hobustel Rakveresse. Sellise primitiivse tootmisviisi juures oli tehase alguaastail ka tsemenditoodang loomulikult küllalt väike. See ulatus vaid 20 000 tünnini aastas (1 tünn=11 puuda).

Töötingimused olid väga ras-

ked. Ohutustehnikast polnud jutugi. Seepärast juhtus ka tihti ränki tööõnnetusi. Ühe sellise kohta võib «Olevikust» nr. 13 1895. a. lugeda järgmist: «Kunda tsemendivabrikus on üks 20-aastane töömees 15. skp. tsemendituhu sisse äralakastanud. Naine ja laps jäivad leinama.» Töölise paik oli 18—20-tunnilise tööpäeva juures ainult näljapaluke. Sellestki läks veel osa trahvide näol tehasele tagasi. Näiteks maksid tehase töölised 1. augustist 1894. a. kuni 5. juulini 1895. a. trahvi 479 rbl. 26. kop.

1893. ja 1898. a. rakendati tootmisse hulk uuendusi. Kui seni käis tsemendivalmistamine peamiselt ainult suvel, mindi nüüd üle aastaringsele tootmist garanteerivale kuivale tootmisviisile. Uued sisseseaded ehitati tsemenditehnika spetsiaalfirma F. L. Schmidt ja Co plaanide järgi. Seoses sellega toodangu maht kasvas. 1900. aastal toodeti tehases juba

200 000 tünni tsementi. Kasvas ka tööliste arv, ulatudes sajandivahetusel 600-ni.

Põhjalikumaid uuendusi võeti ette 1912. a. Üldse sai see aasta tehase elus pöördepunktiks. Siis moodustati aktsiaseltsi «Port-Kunda» tsemendivabrik, milles etendasid juhtivat osa taanlased. Tehases tehti nüüd suuri ümberhitusi. Ehitati pöörlevad ahjud, tootmine ja transport osalt mehhaniseeriti, rajati tehase laboratoorium, hoburaudteel hakkas liikuma auruveður jne.

Kiiresti kasvas tehase ümber töölisasula. 1913. aastal oli Kundas juba 33 kivi- ja 22 puumaja, alevi elanike arv ulatus 2000-ni.

Oma ilmet muutis ka Kunda sadam, kasvas selle kaubakäive. 1913. aastal veeti sadama kaudu välja 190 000 tünni tsementi ja sisse 2 miljonit puuda kivisütt (see oli Kunda sadama käibe rekordaruks). 1914. aastal oli Kunda 20 laeva, neist enamik Viru ranniku laevameistrite töö.